ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

С ОКРАЈКА НАШЕ ПОВЕСТИ

Приче из завеса прошлости

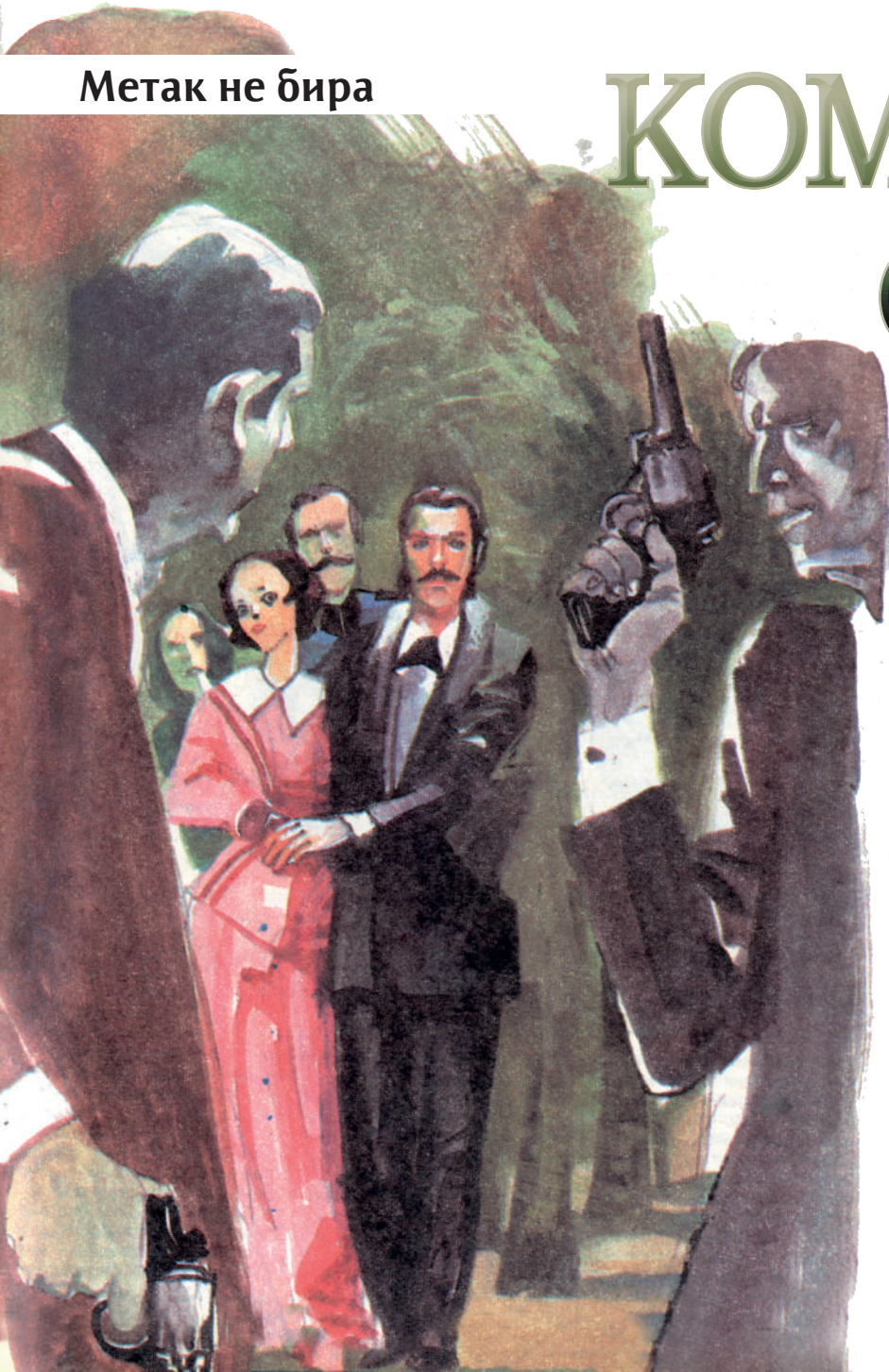
1.

Овај пројекат је суфинансиран из Буџета Републике Србије – Министарства културе и информисања. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства.

КОМАНДО СМРТ

На стрељању учесника у убиству кнеза Михаила Обреновића догодила се невероватна ствар. Онај који је наредио паљбу на осуђенике страдао је од те исте паљбе.

ВАО СОПСТВЕНУ

„Пред вече око 6 сах. кнез Михаило оде у Топчидер и управо у Кошутњак, где су са њим дошле његова стрина г-ђа Томанија Јевр. Обреновићка, сестра од стрица г-ђа Анка Констатиновић, кћи г-ђе Томаније, и њена ћерка г-ђица Катарина. С овом родбином својом упути се право к обичном месту, где га зликовци очекиваху, не имајући у пратњи својој никога више до једног ађутанта г. капетана Светозара Гарашанина и једног послужитеља Миту Тимарчевића. Кнез иђаше напред с г-ђицом Катарином. Мало за њима ишла је г-ђа Анка, за овом на дванаестину корака г-ђа Томанија, коју са старости њене вођаше под руку ађутант г. Гарашанин. А послужитељ Мита беше иза њих заостао још за десетину корака.

На глас Ђоке Радовановића да кнез иде к њима, она су тројица – Марић, Рогић и Коста Радовановић – пошли стазом у сусрет кнезу, а Ђока је стао напред, као што је распоређено. Како су угледали кнеза на близу, стадоше одмах покрај стазе Рогић и Марић с једне и Коста Радовановић с друге стране малко напред; па дочекавши кнеза у своју средину, поздраве га. Но, тек што им је он отпоздравио, а одмах на првом кораку опали на њ револвер први Коста Радовановић, а за њим и Марић и Рогић, који једаред, а који и двареда. Од тих пушака кнез је пао мртав на месту посрћући на колена. Али убици Кости Радовановићу – овој хијени у облику човечјем – то не беше доста, већ и оним великим ножем својим удари оштримице кнеза по глави остраг баш при падању. Сам зликовац казује: 'Посрнуо беше кнез од пушака да падне на једну страну, па кад га ја ударих ножем по глави, преврте се на леђа и више не маче.'

Па ни то овом зликовцу не беше доста, него истим ножем нагрди кнеза и по лицу, ударивши га сечимице и туда на неколико места. Чим су припуцали на кнеза, Рогић се окренуо на ађутанта Гарашанина, који је био потегао сабљу да брани кнеза, па и на њега опали револвер двареда и рани га у руку, од чега рањени се онесвести; али се брзо освешћен дигао, а убице су већ умакли били. Кад је зликовац Коста почео сећи мртва кнеза, налетила је г-ђа Анка на њега и на Марића, а у тај мах Марић опали на њу револвер и убије је на месту.

Кад се ово ужасно позорје свршило, убице одмах побегну, а Ђока Радовановић и даље вијаше с револвером г-ђицу Катарину и послужитеља Миту, који су побегли били у честу чим се на кнеза припуцало, па пуцајући на њих, ранио их је опасно, као што лекарска уверења о томе сведоче. Одмах при првом нападу г-ђа Томанија је срећно умакла од ових зликоваца и прва огласила да су кнез и њена кћи убијени."

Овако је државни тужилац, члан варошког београдског суда Никола Г. Недељковић на седници од 14. јуна 1868. године почео читање оптужнице против завереника оптужених за убиство кнеза Михаила М. Обреновића III.

У извештају са седнице варошког београдског суда од 14. јуна 1868. – само петнаест дана после злочина у Кошутњаку – бележник детаљно, као да ради и сцену и сценарио за позоришни комад, исписује место, људе и атмосферу:

„Због недовољног простора у судској згради за судницу је узета велика шупа у авлији управитељства варошког. У пространој шупи и с десне и с леве стране стоје клупе, а спреда столице за публику; у прочељу уздигнута трибина са столом за судије, на столу крст, јеванђеље и свеће. С десне стране клупа за комисаре, а с леве поузвишена ограда с клупама за злочинце. Пред судском трибуном стол за стенографа.

На неколико минута пред 9 сах. доведени бише злочинци, редом један по један, сви у окову: Лазар Марић (погледа разбојничка), Љубомир Радовановић (гледа презриво, чисто бесно, уздигао главу), Сима Ненадовић (немарно наслонио се на клупу и окреће се по публици), Ђока Радовановић (погледа прекор), Коста Радовановић (испод очију погледа намрштеног), Станоје Рогић (сасвим сед, злопамтиловачка погледа), Богосав Петровић (снужден), Атанасије Атанацковић (набусита, подмукла погледа), Видоје Ивковић (укрућен, укочио главу), Таса Јеремић (у сељачком оделу, снужден), Благоје Петковић (оборио главу) и Љубомир Тадић (просед, немарно наслоњен на ограду и глади брке). Последња петорица стоје, а остали седе, између сваког по један жандар, а иза њих за оградом жандари с пушкама.

Тачно у 9 сах. дођоше судије са секретаром, с комисарима и с државним тужиоцем и заузеше своја места. Председава члан београдског варошког суда Никола Стојановић, приседавају чланови Ђорђе П. Булић и Иван Томић, секретар Јован А. Максимовић, државни тужилац Никола Г. Недељковић. Тишина мртва.

Председник каже да ће сад почети да се извиђају кривице злочинцима, који су радили да кнез Михаило М. Обреновић III буде убијен и да се ред законитог наследника насилно промени. Господину Николи Недељковићу тражи да дâ тужбу.

Тужилац је, користећи се извештајем истражне комисије, до детаља образложио тужбу. Претрес је завршен истога дана, а председник је изјавио да ће пресуду донети у понедељак. Не зна се због чега је седница варошког београдског суда одложена све до 11 јула. Ни тада није донета пресуда, мада је свима оптуженима утврђена кривица. Пресуда је донета 15. јула по подне. На смрт стрељањем прво су осуђене убице: Лазар Марић, Станоје Рогић, Коста и Ђока Радовановић.

Иста казна одмерена је и њиховим саучесницима: Павлу и Љубомиру Радовановићу, Љубомиру Тадићу, Богосаву Петровићу, Атанасију Атанацковићу, Благоју Петковићу, Видоју Ивковићу. Сими Ненадовићу, Андрији Вилотијевићу и Светозару Ненадовићу.

Претходно, већ средином јуна – одлуком преког војног суда – на Калемегдану су заједно стрељани капетани Ђорђе Мрцајловић и Младен Ненадовић. По одлуци варошког београдског суда казна је морала да се изврши 16. јула у зору.

Стигавши на Карабурму, осуђенике извукоше из тесних дрвених сандука. Неки су малаксало чекали, други тихо цвилели, молећи још увек за милост, мада их нико није ни слушао, нити сажаљевао.

Падала је кишица, поган дан, ваљало је обављати посао брзо, требало је толико њих послати Богу на истину. Прочиташе поново пресуду, приступише спровођењу пресуде у дело. Према Упутствима суда, стрељаће се по реду како у пресуди стоји. Одвојише четворицу убица и привезаше уз кочеве, намакоше им црне мараме на очи, а потом официр Васа Мијатовић подиже сабљу увис.

– Готовс, нишани!

Војници подигоше пушке, циљајући у првоптуженог Лазара Марића. Он је за који трен имао заказани састанак са женом коју је убио.

– Па-ли!

После плотуна Марић се сруши. Онда напунише пушке, па уперише у другог! Све је текло како ваља, војници су пуцали, а осуђеници падали. Лекари и судије су се уверавали да се пресуда извршава по закону. Андру Вилотијевића су однели до коца јер га ноге нису држале.

После једног плотуна тане фијукну, а с криком се сруши официр који је командовао стрељањем. Васи Мијатовићу притрча лекар, али му више није било помоћи. У магновењу сви схватише чудо: тане се одбило од коца или камена и усмртило официра који је командовао стрељањем. Његов заменик преузе команду, док су два војника носила официра према једној од празних кара. Он неће лежати с осуђеницима. Биће свечано сахрањен на гробљу, као војник који је пао у борби за кнеза и отаџбину."

Ово је епизода из романа Живорада Лазића „Убише кнеза", романескне приче о данима који су потресли Кнежевину Србију. Годинама пребирајући по овдашњим архивама, Лазић је до танчина упознао то време и готово да не постоји спис о том догађају и околностима везаним за њега а да није прошао кроз његове руке. О човеку који је командовао сопствену смрт истраживач и писац рекао је да је о том чуду великом нашао тек три реченице у једним новинама.

Наравно да су били залудни покушаји да се после толико времена сазна бар још нека појединост о животу и приключенијима несрећног официра Васе Мијатовића. Ни гроб нисмо успели да му нађемо јер су у међувремену београдска гробља пресељавана с једног на друго место. Ко зна да ли је „војник који је пао у борби за кнеза и отаџбину" имао блиску родбину да му пренесе кости.

Ово је, уједно, и позив свима који знају бар један податак више о официру Васи Мијатовићу да се јаве нашој редакцији не би ли се некако склопиле коцкице за мозаик о човеку чија је невероватна смрт постала кудикамо значајнија од његовог живота ■